

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Avoimet, kuntaerityisyyden huomioivat eri tahoja törmäyttävät tilaisuudet ja kunnille suunnatut työpajat/keskustelut ovat vaikuttava tapa saada toi-meenpano-ohjelman viestiä kuntiin. Tarvitaan myös eri toimijoiden välistä vuoropuhelua (kunnat, muut viranomaiset, järjestöt, yritykset), jotta varmistetaan yhteinen suunta ja ymmärrys, miten rasismin vastainen työ ekosysteeminä toimii.

Yksi keskeisimmistä toimista on riittävä ja oikea-aikainen viestintä. Kuntien suuntaan on tärkeä pohtia millä tavoin, missä kanavissa ja milloin viestintää toimintaohjelmasta ja sen tavoitteista tehdään. Kuntien organisaatiosta ja toimintavelvoitteista johtuen viestinnän tulee tapahtua riittävän hyvissä ajoin.

On tärkeä huomioida, että vain osassa kuntia toiminnallista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä sekä rasismin vastaista työtä on vastuutettu selkeästi esimerkiksi hallintosäännössä, joten sitä tekevät erilaiset tahot. Muutamalla suurella kaupungilla on erityinen vastuutaho ja asiantuntija koko kunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyölle. Tyypillisimmin suunnittelua sekä toimenpiteiden käynnistelyä ja koordinaatiota tekee asiantuntija, suunnittelija tai koordinaattori, jonka tehtäväkuvaan kuuluu useita poikkileikkaavia teemoja, kuten osallisuus, monikulttuurisuus tai kestävä kehitys.

Rasisminvastaista työtä ei myöskään ole välttämättä erikseen vastuutettu esimerkiksi jollekin johtavalle viranhaltijalle, vaan eri toiminnot, kuten koulutus ja nuorisotyö, tekevät sitä itsenäisesti resurssiensa puitteissa ja toiminnan määrä ja laatu vaihtelee esimerkiksi koulukohtaisesti. Tällöin myös keskeisimpien toimijoiden tavoittaminen viestinnällisesti voi olla haastavaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Erytisen tärkeää se on huomioida tavoitteen 1 ja 2 osalta. Eriarvoistavien rakenteiden purkaminen ja työmarkkinoille pääsyn edistäminen muodostavat kuntienkin näkökulmasta keskeisen kokonaisuuden, jossa moniperusteisen syrjinnän torjuminen saa aikaan yhteiskunnallisesti merkittävimmät vaikutukset laaja-alaisesti.

Työllisyyspalvelujen siirtyminen kunnille on valtiolle suuri mahdollisuus vahvistaa syrjimättömyyttä alan toiminnassa. Työllisyystoimijoiden on tärkeä huomioida tavanomaisessa suunnittelussaan sekä toimenpiteissään moniperusteisuus, esimerkiksi sukupuolen ja alkuperän merkitys työllistymiselle. Moniperusteisesta syrjinnästä tarvitaan jatkossakin maksutonta materiaalia ja osaamisen tukemista erilaisin koulutuksin. Lasten ja nuorten näkökulmasta sivistystoimi on keskeinen toimijataho.

Paikallisesti myös muut tavoitteet, 2) Hyvien väestösuhteiden ja 4) Rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen ovat olennaisia, myös niissä moniperusteinen syrjintä tulee huomioida. Tietopohjamme ei paikallisesti eikä kansallisesti kykene tavoittamaan vielä moniperusteisuutta riittävästi. Tieto on kuntanäkökulmasta olennaista. Kuntien näkökulmaa on hyvä kuulla myös tietopohjan kehittämiseen liittyvissä kysymyksissä paikallisten tarpeiden ja osaamisen keskusteluun mukaan saamiseksi. Kuntien mahdollisuudet tuottaa määrällistä tietoa ovat vähäiset.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelma ei kuntien osalta tunnista eri kuntatyyppisiä ja niiden erityispiirteitä. Suurten kaupunkien ja esimerkiksi harvaan asuttujen kuntien toimintamahdollisuudet ja -tavat poikkeavat toisistaan ja sitä kautta myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö sekä rasismia vastainen työ voi olla erilaista ja eri volyymilla toteutettavaa.

On myös huomioitava, että kunnilla ei ole varattuna määrärahoja ohjelman toimenpiteiden toteutukseen. Esimerkiksi maksuttomat koulutukset ovat tämän vuoksi yksi keskeinen tapa edistää kunnissa tehtävää rasismia vastaan työtä. Koulutuksissa on tärkeä huomioida kuntien eri toimialojen erityispiirteet. Myös kunnille suunnatut verkostohankkeet ovat yksi vaikuttava tapa lisätä hyvien toimintamallien jakamista ja yhdessä oppimista. Kuntapäätäjät on hyvä huomioida kohdennetulla materiaalilla. Lasten ja nuorten näkökulmasta sivistystoimi on keskeinen toimijataho.

On tärkeä tunnistaa kuntien lisäksi myös yritysten rooli - rasismia torjunta ei voi olla vain viranomaisten vastuulla. Rasismia torjunnassa on keskeistä tunnistaa myös kansallisten vähemmistöjemme, kuten romanien kokema välitön, välillinen ja rakenteellinen syrjintä ja tehtävä yhteistyötä mm. Romanipoliittisen ohjelman (ROMPO3) toimeenpanon suuntaan. Lisäksi on tarkasteltava esteitä ja pohdittava niiden purkamista viranomaisrekistereiden taustatietojen osalta. Myös kuntia koskevaa rasismivastaisia työtä tukevaa tutkimustietoa on vielä vähän ja sen lisääminen olisi tärkeää.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Osa rasismiin liittyvistä ulottuvuuksista on vaikeasti seurattavia niiden jäädessä piiloon erilaisista tilastoista. Mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi ryhmähaastattelujen kautta saatava seurantatieto on vaikuttavuuden näkökulmasta tärkeää. Erilaisissa keskusteluissa on olennaista luoda turvallinen ilmapiiri, jotta eri näkökulmia voidaan tuoda esiin. Esimerkiksi Erätauko-menetelmän hyödyntäminen on osoittautunut hyväksi tavaksi luoda hyvähenkistä tilaa keskustella.

Viranomaisten toimenpiteiden osalta seurannassa on tärkeä ottaa huomioon toimintaympäristö ja sen mahdolliset muutokset ohjelman toimeenpanoaikana. Yksityiskohtainen tilastoseuranta on paikoin tarpeen, mutta rinnalle tarvitaan myös muun muassa organisaatioiden itsearviointia. Valtion toimet yhdenvertaisuustyön tehostamiseksi valtionhallinnossa tulee olla riittävän tehokkaita tulosohjauksen osalta, jotta haluttuun lopputulokseen päästään. Valtion merkitys esimerkin näyttäjänä on kokonaisuuden kannalta merkittävä.

Muut kommentit

Huomioita sivistystoimesta

- On jo nyt olemassa useita koulutuksen järjestäjien vastuulla olevia tehtäviä ja suunnitelmia, kuten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, joiden puitteissa rasismiin vastaista työtä ja asioita voidaan edistää. Olennaista on, että keskeiset asiat ovat näissä suunnitelmissa ajantasaisella tavalla esillä ja koko oppilaitos sitoutuu yhdenvertaisuuden edistämiseen. Hyvä, että ohjelma tunnistaa nämä olemassa olevat suunnitelmat ja painottaa niiden jalkauttamista ja toimeenpanoa. Uutta säätelyä ei tarvita vaan työ on toteutettavissa olemassa olevien normien pohjalta.
- Materiaalissa todetaan seuraavasti: Toteutetaan selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. (VNK, OKM, STM/Lapsistrategia, 2024-2025). On hyvä pitää mielessä, että tasa-arvosuunnitelman laadintavelvoite tuli voimaan heti kun taas yhdenvertaisuussuunnitelman osalta annettiin siirtymäaikaa. Niiden osalta tulee olla valmista vasta ensi vuoden kesäkuussa. Kunnille on annettava työrauhaa myös näiden asioiden edistämiseen. Sinällään yhdenvertaisuuden näkökulmat ovat olleet läsnä jo pitkään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta.

Huomiota nuoriso- ja liikuntatoimesta

- Kunnissa on kaiken kaikkiaan aloitettu tekemään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua sektorikohtaisesti (esim. nuoriso- ja liikuntatoimessa). Tämä työ on kuitenkin vielä monin paikoin alussa ja myös tämän työn edistämiseen tarvitaan tukea, ohjeistusta ja resursseja. Liikuntatoimessa nämä voivat olla esim. sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnit sekä avustusten vastuullisuuskriteerit. Liikunta- ja nuorisopuolella on panostettu paljon erilaisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien painoarvoon mm. avustuskriteeristössä. Näiden suunnitelmien tekemiseen ja toimenpiteiden laadintaan tarvittaisiin silti huomattavan paljon enemmän tukea ja resursseja.

- Hallitusten leikkausten kohdistuessa myös nuoriso- ja liikuntasektoriin huolena on maksuttoman ja matalan kynnyksen toiminnan ja harras-tusmahdollisuuksien kapeneminen. Nämä ovat monesti juuri niitä toimia, joissa ollaan tavoitettu lapsia ja nuoria laaja-alaisesti.

Lopuksi

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että vuoden 2023 rasismiin vastainen tiedonanto on johtanut konkreettiseen toimenpideohjelmaan rasismiin kitkemiseksi. Osallistumme työhön muun muassa olemalla mukana rasismiin vastaisessa kampanjassa syksyllä 2024.

Tuomitsemme rasismiin kaikissa sen muodoissa. Sosiaalisesti kestävä yhteiskunnan pohjana tulee olla yhdenvertaisuus. Pidämme erityisen ilahduttavana, että nuoret on kuulemistilaisuuksien jälkeen huomioitu entistäkin vahvemmin toimenpideohjelmassa. On tärkeä varmistaa eri tavoin rasismiin vastaisen työn jatkumo ja vaikuttavuus asenneilmapiirin muuttuessa yhä kriittisemmäksi sekä meillä että muualla Euroopassa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Salenius Maria
Suomen Kuntaliitto ry